

sågöravi.nu

Goda exempel från folkbildningen

Föreningen Offensiv Folkbildning vill...

... att riksdagens målsättningar för folkbildningen ska behållas i sin nuvarande form.

... att det offentliga stödet per deltagarvecka ska återställas till 1991 års reala nivå.

... att resurser, motsvarande de som dragits ner på s-anlaget, ska satsas på ett "demokratilyft" där utbildningsplatser och fria resurser öronmärks för att utveckla demokratin. Vi anser att detta ska ske genom kurser och uppsökande verksamhet som syftar till att få fler att ta aktiv del i samhällsutvecklingen och stötta människors vilja till "praktisk demokrati". Exempelvis, kurser och aktiviteter som anknyter till nya sociala rörelser samt arrangemang som syftar till att stärka lokaldemokratin i bostadsområden; även områden där folkhögskolorna traditionellt inte befinner sig. Dessutom, aktiviteter som belyser vår tids globala utmaningar för demokratin samt förnyelsearbete i äldre folkrörelser och demokratiskola för unga vuxna.

... att ge plats i Folkbildningsrådets styrelse för folkbildningsaktörer som ännu inte är väletablerade.

... att Folkbildningsrådet ska verka för att representativiteten (kön, klass och etnicitet) säkerställs bland rektorer, styrelser och beslutande forum inom folkbildningen.

... att folkbildningen ska ges möjlighet att etablera nya skolor i områden med mångfald.

... att det internationella folkbildningssamarbetet ska stödjas och utvecklas, exempelvis genom utbyten i båda riktningarna mellan Nord och Syd.

... att Folkbildningsrådet tydligare ska redovisa hur man vill värna om folkbildningens ideal och demokratiska roll.

... att skolor som har nya idéer (som inte redan existerar i skolans verksamhet) och vill prova att genomföra dessa ska kunna söka och få extra stöd för detta.

... att kursdeltagare ska få möjlighet att söka studiestöd från 18 års ålder.

Redaktör: Anna Strömberg Pamp
Layout: Anna Strömberg Pamp och Juha Videman
Tryck: Folkhögskolan i Angered
Ansvarig utgivare: Föreningen Offensiv Folkbildning

Folkbildningen är unik

Denna skrift är utgiven av Föreningen Offensiv Folkbildning. Vi är lärare, kursdeltagare och rektorer på folkhögskolor som är övertygade om att folkbildning är ett viktigt verktyg för samhällsutvecklingen. Med denna skrift vill vi lyfta fram goda exempel på folkbildande arbete i den allmänna samhällsdebatten med förhoppning att synliggöra denna unika pedagogik.

Ofta ställs frågan om vad som är så unikt med just folkbildning och om denna pedagogik har en speciell särart. Ett kännetecken för svensk folkbildning är den mångfald som bygger på frihet och frivillighet, vilket gör det svårt att ge ett entydigt svar på frågan eftersom verksamheten ständigt tar sig i nya uttryck. Vi menar att det är viktigt att diskutera folkbildningens särart, men hoppas att vi aldrig behöver ge ett slutgiltigt svar på frågan.

Men, det finns förstås en kärna som svenskt folkbildningsarbete utgår ifrån. Strävan efter demokrati och ett aktivt såväl som mångfacetterat deltagande från människor i en utvecklingsprocess är det centrala i den folkbildande pedagogiken. I vilka uttryck detta tar sig varierar, exempelvis studier för att stärka kursdeltagares självförtroende, övning i skol- eller föreningsdemokrati och kunskap och verktyg för att påverka samhället i stort. Folkhögskolans friare former ger möjlighet att ta stor hänsyn till individuella likväl som kollektiva behov och intressen.

Det ökande intresset för folkbildning, inte minst inom andra skolformer, ger oss möjlighet och utmanar oss att berätta för andra om det vi tror på. Vi vill därför lyfta fram ett axplock från några av landets alla folkhögskolor och med dessa texter illustrera praktiska exempel på verksamhet i svensk folkbildningsanda.

Med denna skrift hoppas vi inspirera till fortsatta folkbildande initiativ!

Föreningen Offensiv Folkbildning
Stockholm och Göteborg mars 2006

Folkbildning till folkbildning med film för förändring

För tre år sedan startade ett samarbete mellan folkhögskolan i Biskops-Arnö och MST i Brasilien. Målsättningen var att introducera video som ytterligare en möjlighet i MST:s informationsverksamhet med förhoppning om att i framtiden förmedla rörelsens egen bild av verkligheten utan inblandning utifrån. Under fem månader arbetar kursdeltagare på Biskops-Arnös praktikantkurs tillsammans med aktivister i MST för att med videoteknik synliggöra situationen i Brasilien och ge röst åt De Jordlösa.

MST (Movimento dos Trabalhadores Rurais Sem Terra) brukar räknas som Latinamerikas största folkrörelse med en nationell jordreform som mål. Med sina uppskattningsvis två miljoner anhängare (bosättare, aktivister och sympatisörer) har rörelsen en central roll i Brasiliens politiska liv som en motkraft till exportjordbruket och den kapitalintensiva modellen. Trots betydande engagemang har rörelsen svårt att göra sin röst hörd; många är de storgodsägare och multinationella företag som motarbetar rörelsens kamp för en levande landsbygd och bristen på kunskaper och tekniska resurser för att få ut sitt budskap är stor. Brasilienengagerade på folkhögskolan i Biskops-Arnö tog tillfället att genom en praktikantkurs bedriva praktisk solidaritet i Syd. Under den fem månader långa praktiktiden hos en folkrörelse som är en del av lösningen på ett av landets stora dilemman, den uteblivna jordreformen, får kursdeltagarna möjlighet att lära känna det Brasilien som präglas av stora sociala klyftor och konflikter. Genom det övergripande målet att utbilda rörelsens egna ungdomar samt att skapa förutsättningar för en videoverksamhet inom rörelsen bidrar praktikanterna med en såväl uppskattad som viktig insats. Målsättningen för samarbetet är att MST:s version av händelser och förlopp i landet ska bli tillgänglig.

- Vi såg en unik möjlighet till ett konkret samarbete med en uttalat politiserad rörelse i Syd, ett mycket annorlunda uppdrag för folkhögskolestuderande, säger Bosse Johansson och berättar att folkhögskolan tidigare haft NGO:s och lokala gräsrotsorganisationer som partners.

Ett folkbildningssamarbete diskuterades första gången under Forum Social Mundial 2002. I Porto Alegre träffades lärare från Biskops Arnö och ansvariga för MST:s kurs i kommunikation för att planera hur ett kunskapsutbyte konkret skulle kunna resultera i ett informations- och påverkansarbete.

- Fem månader utan mer konkreta uppgifter och mål är en lång tid för såväl samsamarbetsorganisationen som för praktikanterna, menar Bosse Johansson och fortsätter, men video och workshops som en möjlighet att närma sig varandra har underlättat verksamheten.

För Biskops-Arnös praktikanter är deltagande video (video participativo) en sätt att arbeta för ett större samhällsengagemang där fokus ligger på arbetsprocessen snarare än på produkten. Metoden ligger nära det talade språket, samtalet och det muntliga berättandet. Inte minst där läs- och skrivkunnsigheten är låg blir videon ett verktyg för att kommunicera främst kring lokala angelägenheter; för att dokumentera, informera, orga-

nisera och därmed öka möjligheterna att påverka samhället. Fortfarande är kunskapsöverföringen från MST till de svenska kursdeltagarna den viktigaste delen för folkhögskolan, men samsamarbetsorganisationens efterfrågan på utbildning inom video och film skapar större förutsättningar för ett likvärdigt samarbete.

- Våra kursdeltagare lär sig att filma och redigera liksom att hålla i workshops och visningar, berättar Bosse Johansson. Tillsammans med MST:s aktivister arbetar vi med video som ett verktyg i informationsarbetet kring jordreformsfrågan och om livet på bosättningarna.

Med samarbetets första år kom strax barnsjukdomarna. Ett problem för de svenska kursdeltagarna var indelningen i mindre grupper som kunde bli en tämligen smärtsam upplevelse under de fem månader som de var mer eller mindre utlämnade till varandra på landsbygden.

- Att undvika ett mindre "Robinson" kunde ibland vara svårt, menar Bosse Johansson och fortsätter, men utvärderingar visar att praktikanterna har klarat tiden bra trots att det många gånger har varit till att bita ihop för att klara en tillvaro av dåliga magar, mygg, regn och lervälling eller damm och hetta i bosättningar långt ifrån den standard som de är vana vid. Hittills har faktiskt ingen hoppat och ingen grupp har heller spruckit under praktiktiden.

Det största problemet var emellertid bristen på kontinuitet i skapandet av en video- och filmverksamhet inom MST. För det uttalade målet att utbilda ett videoteam bestående av en grupp unga män och kvinnor, som i rörelsen hade en betydande roll för framställningen av informationsmaterial för organisering, radio, kurser och seminarier, fanns det helt enkelt inte tillräckligt med tid till engagemang för såväl rörelsens eget arbete

Videoverksamhet i Rio Grande do Sul

Foto: Bosse Johansson

som för svenska praktikanter och videoteknik. För att uppnå målet med samarbetet krävdes därför omorganisering, och MST kom således med ett förslag till framtida kurser där MST:s deltagande och modellen för detta kom att bli den största förändringen. - MST har gjort kursen till sin egen genom att de fyra deltagarna från rörelsen deltar på samma villkor som de svenska deltagarna, berättar Bosse Johansson. Under fem månader fokuserar kursdeltagarna på videoarbetet, utan några andra ytterligare uppdrag. Man skulle kunna säga att Film För Förändring har blivit en del av MST:s eget kursutbud, vilket gör det enklare att handplocka ungdomar som man hoppas kunna behålla för just detta området inom rörelsens kommunikationsarbete.

Den andra stora förändringen är att den stora gruppen om tolv svenska och fyra brasilianska deltagare slår följe genom landet. I stället för en permanent placering på en bosättning blir det månadslånga besök i fyra olika regioner. Det betyder att storgruppen anländer till en kursgård i respektive delstater; São Paulo i sydöst, Mato Grosso på gränsen till Bolivia, Maranhão i norr och Sergipe i nordöst. Väl där delar man upp sig i fyra smågrupper för arbete på bosättningar med kursgården som bas. Syftet med besöken i olika regioner är för såväl de svenska som de brasilianska deltagarna att lära känna de stora regionala skillnaderna i landet och därmed de utmaningar i organiseringsarbetet som MST står inför. Skillnaderna kan vara mycket stora i organiseringsgrad och vana, utbildningsnivåer, tradition, kultur och historia.

- Vad vi hoppas vinna med den nya modellen är fördelarna med att tillsammans resa i storgrupp för att sedan delas in i mindre arbetsgrupper, säger Bosse Johansson. På detta sätt blir de brasilianska kursdeltagarna mer integrerade i kursen. Det återstår att se vad förlusten kan tänkas bli; det är möjligt att samvaron i storgrupp tar för stor del av perioden eller att man missar mycket på den fördjupade kontakt som en längre vistelse på en och samma plats ger. Känslan är dock att fördelarna kommer att uppväga nackdelarna och att möjligheterna till nödvändiga justeringar är stora. För kursdeltagarna blir det en fantastisk möjlighet att uppleva och lära känna ett Brasilien som upptar halva kontinentens yta och befolkning. En inte särskilt slumrande jätte, snarare tvärtom på de flesta områden.

Med förvisningen om att Biskops-Arnö och MST är på rätt väg med kursmodellen för att kunna utbilda ett team i syfte att arbeta med och att utveckla videoverksamheten inom rörelsen, förbereder de nästa steg; en nödvändig infrastruktur på MST:s nationella skola (Escola Nacional Florestan Fernandes) som invigdes tidigare i år. Projektets uppgift är att finansiera ett mediacenter för egna produktioner, kopiering och distribution samt workshops. Bemanningen ska i första hand utgöras av MST:s kursdeltagare tillsammans med två-tre svenskar från praktikantkursen förstärkt med en mer rutinerad koordinatör. Ett välkommet tillskott är de tolv utrustningar för visningar via projektor och storbild som MST erhållit via landets Kulturministerium. Mindre grupper kan därmed arbeta med visningar på landsbygden på bosättningarna och på småstadstorgen.

- Vår förhoppning är att med tiden arbeta upp en kompetens för de första reportagen och dokumentärerna gjorda av MST inifrån och sedermera för spridning både inom och utom rörelsen, säger Bosse Johansson. Med den nya digitala tekniken öppnas möjligheter också inom nyhetsspridning via Internet till, i första hand, regioncentra om över

Intervju om jordreformen i Brasilien

Foto: Bosse Johansson

grepp och attacker mot bosättningar. Men, med dessa mobila visningsenheter skapas också möjligheter att visa barn- och ungdomsprogram i bosättningar där få människor har tillgång till TV. Ett drag av Cinema Paradiso, liknande ett kringresande kultursällskap, som i svunna tider...

För Biskops-Arnö finns många utmaningar och möjligheter och kanske, menar Bosse Johansson, är uppgiften på en annan nivå än vad en folkhögskolekurs kan förväntas åstadkomma.

- Det är viktigt att vi står med båda fötterna på jorden och tar ett steg i taget, filosoferar Bosse Johansson. Man får se vad som händer vartefter och titta efter var samarbeten kan etableras och finansiering kan ordnas.

Målet är dock ett samarbete och utbyte som är väl förankrat i såväl folkhögskolan och MST som hos potentiella finansiärer. Förhoppningen är att praktikantkursen kan hålla tillräckligt hög nivå och att MST fortsätter att prioritera utbytet. Likaså krävs hållbarhet i folkhögskolans möjligheter till fortsatt administration och genomförande och att organisationer som Sida och Forum Syd fortsätter att finansiera praktikantkurser och projekt även i framtiden. Positivt är att kursen bidrar till att UBV och MST:s stödgrupp i Sverige får kontinuerlig påfyllning av aktivister i sin verksamhet.

- Vi tror på en utveckling av informations- och organisationsarbete i Sverige liksom ett samarbete mellan folkbildning och solidaritetsarbete för utbildning av en kommande generation solidaritetsarbetare, avslutar Bosse Johansson.

Deltagande video har onekligen skapat en film om och för förändring. Det som började som ett frö av praktisk solidaritet i Syd har, med hjälp av videon som verktyg, blivit ett samarbete från folkbildning till folkbildning med förhoppning om kunskap, jordreform och utveckling.

Från mångkulturalism till antirasism

På folkhögskolor och studieförbund finns deltagare och personal med "invandrarbakgrund", som talar det svenska språket utan större problem och har kulturkompetenser från flera håll. Många är politiskt medvetna och ställer krav. De vägrar att bli betraktade som ett slags "outsiders" och ser sig själva som en del av Sverige. Ändå kallas de inte svenskar utan "andra generationens invandrare", och ständigt får de svara på frågan; "Var kommer du ifrån?" Kvinnofolkshögskolans Eva Warberg menar att det är dags för folkbildningen att föra upp rasism på agendan.

Kvinnofolkshögskolan har funnits sedan 1985 och är en skola sprungen ur kvinnorörelsen. Detta betyder att själva grunden för skolan är baserad på en feministisk analys på maktordningar. I skolans målparagraf står att stiftelsen kvinnofolkshögskolan ska befärja förståelse och solidaritet mellan kvinnor från olika kulturer och stödja en verksamhet som ger allmän medborgerlig bildning samt aktivt arbeta för att motverka patriarkala strukturer och alla former av förtryck, såväl lokalt som globalt. Från genus- och antirasistiska studier har skolan hämtat det intersektionella perspektivet, ett förhållningssätt där de komplexa sambanden mellan maktordningar och faktorer såsom klass, kön, etnicitet, sexualitet och funktionshinder synliggörs. Istället för att enbart studera sexism eller rasism separat, försöker man här se hur dessa system ömsesidigt konstruerar varandra liksom hur de samverkar med andra maktasymmetrier.

- Intresset för en mer komplex syn på maktordningar har ökat de senaste åren, säger Eva Warberg. Idag är det dock så att majoritetsgruppen bestämmer agendan och 'De Andra' bjuds in enbart för att prata om specifika 'Andrafrågor' som hedersrelaterat våld eller könsstympning men sällan om EU eller kärnvapenfrågor. Den största utmaningen är därför att hitta ett forum där man arbetar utifrån ett erkännande av det unika och med öppenhet inför den komplexitet som ryms inom varje individ, ett "rum" där skillnader finns och erkänns men utgör möjligheter för allianser och överskridanden.

På Kvinnofolkshögskolan har man valt att arbeta i samkönad miljö för att problematisera föreställningar om genus. När den i samhället grundläggande indelningen i två tydliga kön tillfälligt fasas ut, som i en samkönad undervisningsmiljö, synliggörs skillnader mellan kvinnor mycket tydligt. För kvinnor skapas då större förutsättningar att utvecklas som person snarare än utifrån en given roll. Bland kursdeltagarna finns en mångfald utifrån exempelvis klass, etnicitet, religion, ålder, sexuella preferenser och utbildning. Detta innebär att skolan redan från starten "tvingades" att ha ett intersektionellt perspektiv, vilket i sin tur ger goda möjligheter att arbeta med integrationsfrågor. Att ha ett mer aktivt förhållningssätt till rasism är att arbeta förebyggande; att ha en medvetenhet om att diskriminerande situationer ofta uppstår i vardagen och vara mer förberedd när det sker. Skolan strävar efter att utarbeta strategier för hur man konstruktivt kan hantera sådana situationer. Oförberedelse kan ofta leda till tystnad och passivitet, liksom att det förekommer att den som blir diskriminerad eller utsatt för rasism inte vill ta risken att ytterligare bli kränkt genom att inte bli trodd. Därför är det vanligt

att ingen information alls kommer fram snarare än att vi överöses med berättelser om rasismens verkningar.

- Ett sätt att arbeta medvetet med sina föreställningar och fördomar kan vara att prova att ta en annan människas perspektiv, säger Eva Warberg. En stor kunskapskälla för mig har varit alla samtal med olika kvinnor jag mött genom mitt arbete på Kvinnofolkshögskolan. Du bestämmer dig helt enkelt för att tro på den berättelse du hör, vilket öppnar för ett helt annat sätt att se på världen. Det betyder inte att man inte ska ha ett kritiskt tänkande, snarare att ställa sig frågan om jag kanske har förutfattade meningar, fördomar, rädsla eller skuld. Det låter kanske självklart, men är det inte. Kvinnornas tankar och idéer har gjort att jag ständigt tvingas att ompröva, reflektera och ibland ganska förutsättningslöst testa nya vägar i mitt arbete. Det är säkert så att risken att jag har förutfattade meningar är något större än att personer från etnifierade grupper medvetet och ofta skulle föra mig bakom ljuset.

För att ge plats för diskussioner som särskilt belyser diskriminering och rasism har skolan sedan femton år tillbaka kulturkunskap på samtliga kurser. Främst har man arbetat med att problematisera begrepp som kultur, identitet, nation, etnicitet samt belysa grunder inom den lagstiftning som handlar om diskriminering i syfte att ge deltagarna en gemensam plattform att diskutera utifrån. Från kvinnorörelsens feministiska arbete har man hämtat traditionen att lägga fokus på problematisering av det normativa snarare än kartläggande av olika kulturer. Man betonar vikten av att träna sig i perspektivbyten, att försöka vidga sin horisont, se mångfalden såväl inom som utanför sin egen person.

- Inom folkbildningen finns en tendens att personal som är 'invandrare' lätt hamnar på kurser för 'invandrare', menar Eva Warberg. Man ser en språk- och kulturkompetens, men använder den alltför sällan till att fortbilda resten av personalen så att alla lär sig något nytt. Inom studieförbunden och folkhögskolorna är det som om kompetensen är 'kroppligt förankrad', knuten enbart till 'invandraren', och inte en kunskap som 'en annan kropp', en etnisk svensk, kan ta till sig eller behöver ta till sig. Jag tycker, för folkbildningen i synnerhet, att det är en intressant diskussion då vi ofta betonar kunskap som ett sätt att förändra världen. Människor är inte enbart kultur, religion, sexualitet eller kön utan komplexa individer med ett spektrum av identiteter. Om vi ska arbeta utifrån ett medvetet antirasistiskt förhållningssätt inom undervisningen måste vi själva som pedagoger, oavsett bakgrund, våga reflektera över de värderingar vi bär på och hur de påverkar vårt handlande.

Frågan om rasism finns mer eller mindre i alla samhälleliga institutioner, förstärks ofta i medier och utgör en viktig byggsten i olika hierarkiska system. Eva Warberg visar på ett frekvent hyllande av det mångkulturella samhället, men att däremot ägna sig åt självreflektion som individ eller organisation och som dessutom leder till handling inte är lika vanligt. Att ha ett aktivt förhållningssätt till rasism och diskriminering är annorlunda än att enbart reagera i efterhand eller när information ges. Vanligare är att på arbetsplatser eller i grupper förneka rasism eller att förskjuta det till en individnivå snarare än att peka på det strukturella. Utifrån okunskap, den överordnande gruppen anses inte behöva känna till andra gruppers liv, ifrågasätts den som diskrimineras liksom osynlig-

görs med motivering att "här behandlar vi alla lika". Dock, ifrågasättande av strukturell diskriminering kan ofta bemötas med skuld där den normativa majoriteten tar över tolkningsrätten och menar att de blir kränkta eller orättfärdigt behandlade.

- Enligt min uppfattning undviker man ofta konfliktperspektivet inom folkbildningen, så också på Kvinnofolkshögskolan, säger Eva Warberg. Frågan om rasism är svår att få upp på agendan, inte bara inom folkhögskolevärlden utan i hela det svenska samhället. Jag frågar mig ständigt hur jag, som verksam inom folkbildningen, agerat i olika situationer? Har jag tagit ett ansvar för att informera mig eller har jag väntat på att bli informerad? Hur ser mina kunskaper ut om olika gruppers villkor i samhället; de som inte har de privilegier jag har av att vara vit, svensk och utbildad? Hur ofta har jag visat tvivel inför berättelser om rasism eller diskriminering? Att undervisa om rasism och förtryck är inte lätt. Det är oändligt mycket svårare, och obekvämare, än att oreflekterat rabbla upp mina privilegier som ett bevis på min medvetenhet om just dessa. Detta handlande utgör inget 'vaccin' mot rasismen. När män säger att de är feminister tycker jag det är positivt, men framför min åsikt att det är något man 'blir' snarare än en etikett man sätter på sig. Jag menar att det är ett arbete, kräver tid samt ett intresse för att skaffa sig nya kunskaper och en beredskap att förändra sitt tänkande. Att 'bli' medveten är en process. Kanske kan den processen starta av att man 'sätter på sig etiketten'?

Skolan har sällan arbetat med speciella antirasistiska projekt, utöver vissa temadagar. Snarare har man utgått ifrån att ett antirasistiskt förhållningssätt ska prägla all verksamhet, vilket innebär en maktanalys där kön, klass, etnicitet, religion, ålder, funktionshinder och sexualitet har betydelse. Utifrån detta förhållningssätt utformas sedan den pedagogiska praktiken eller andra aktiviteter inom folkbildningen. Eva Warberg säger att det är lättare sagt än gjort, och att det är en ständig process man befinner sig i. Samtidigt menar hon att det är oerhört viktigt att ha forum där dessa frågor får ventileras ganska förutsättningslöst, att inte låsa fast sig vid en ABC-modell utan att ge sig själv och andra tillåtelse att pröva sig fram. Hösten 2005 drog Kvinnofolkshögskolan igång projektet "träd har rötter och människor har fötter", åtta timmeslånga pass för att bygga upp ett intersektionellt perspektiv i undervisningen på skolans allmänna kurs i ämnet kulturkunskap. De 22 kursdeltagarna utgjorde en mycket heterogen grupp sett ur olika aspekter; ungefär hälften av deltagarna hade utländsk bakgrund, ålder varierade mellan 19-40 år, de hade olika utbildningsbakgrund, olika sexuella preferenser där några var öppet lesbiska kvinnor och andra talade utifrån ett tydligt heterosexuellt perspektiv, religiösa tillhörigheter som varierade från praktiserande till ateister, olika erfarenheter av politiskt arbete, uppvuxna på landsbygd och från storstäder med över 10 miljoner invånare. Målet med temat var att ge en inblick i den diskussion om multietniska samhällen som förs i många länder, att problematisera centrala begrepp som förekommer i debatten, att synliggöra hur olika maktordningar interagerar med varandra med betoning på rasism och diskriminering utifrån etnicitet och religion.

- Min erfarenhet är att det är "minerad mark" och det finns en oro för att "säga fel" och eventuellt avslöja sina fördomar, att säga något som kan höja konfliktnivån i gruppen, säger Eva Warberg och menar att detta ibland kan förstärkas i kvinnogrupper som ett slags konsensusmodell och föreställning om att "kvinnor ska hålla sams". Många

gånger får man då börja öva gruppen i att uttrycka olika uppfattningar och att lyfta fram att det är en förutsättning för demokratin, att vi med demokratiska former kan hantera de konflikter som finns. Det är, enligt min mening, inte heller önskvärt att alltid sträva efter konsensus. Konflikter finns och måste erkännas.

Eva Warberg menar att en mångkulturell undervisning lätt reduceras till "lära känna varandras länder"-projekt utan att problematiseras där individen snarare blir ett enhetligt subjekt, en kultur eller en religiös tillhörighet istället för en mångfacetterad individ. Risken för hierarkisering av olika former av förtryck blir då vanligare liksom att maktordningar inom en grupp osynliggörs. Vidare anser hon att utbildning i antirasism riktad till majoritetsbefolkningen generellt sett inte är så vanlig inom folkbildningen, och förklaringen tror hon ligger i att det inom svensk folkbildning finns en lång historia av konsensusperspektiv där dialog i form av konfliktfritt samtal sätts i fokus. Själv tror hon på en dialog som en framkomlig väg men att det är svårt att undvika ett konfliktperspektiv om man vill arbeta för att synliggöra olika maktordningar och dess konsekvenser för människors möjligheter.

- På Kvinnofolkshögskolan diskuterar vi hur samhället ser på olikheter och på vilka grunder marginalisering och uteslutning sker, berättar Eva Warberg. Utifrån detta studerar vi hur maktasymmetrier baserade på tänkta skillnader upprätthålls och även hur sambanden mellan olika maktordningar ser ut. Det är viktigt att framhäva pluralism, även inom en och samma individ, och att se identitet som situationellt och relationellt betingat snarare än en 'kulturell kropp' reducerad till 'invandrare'. Samhälle reducerar ofta människor till ensidiga och enkla identiteter. Det finns svårigheter, eller ett motstånd mot, att se hur olika maktordningar samverkar med varandra, och vi tenderar till att antingen prata om etnicitet eller kön eller sexualitet.

Eva Warberg hoppas att folkbildningen kan erbjuda forum där människor känner värdighet och kan ta sin plats som subjekt och att vi inte "dansar med" i disciplineringen av De Andra för att göra "etnokulturella väsen" till integrerade "nästansvenskar". Hon ser fram emot att dessa diskussioner mer aktivt tas upp inom folkbildningen, och tycker att det är hög tid att pedagogiken tar till sig intersektionella idéströmningar istället för att nostalgiskt dröja sig kvar i en fas där danser och maträtter från olika länder fyller vardagen. Så, att fråga "Vart är du på väg?" är kanske en mer öppnande fråga än den ständiga "Vart kommer du ifrån?"

En resursbevarande Skattungby

I en värld som domineras av slöseri av tillgångar bedriver Mora folkhögskola en kurs i resursbevarande försörjning. Till Skattungbyn kommer människor som genom lokalt utvecklingsarbete hoppas hitta alternativ till en centraliserad och ojämlik värld. Och, många väljer att stanna i Finnmarken där de demokratiska formerna ligger till grund för en mer hållbar utveckling.

I Skattungbyn i Orsa kommun finns sedan århundraden en tradition av gemensam förvaltning av egna angelägenheter. Före det industriella genombrottet försörjde man sig på jordbruk för självhushållning samt hantverk för penningförsörjningen. Man hade en lokal demokrati med en bystämma som högsta beslutande organ, där alla hade rösträtt men också ansvar för att de gemensamt fattade besluten verkligen genomfördes. Kompetensen att klara av spänningen mellan de egna och de gemensamma intressena var nödvändig. Än idag är byns ungefärliga 350 invånare tvungna att ta ett stort ansvar för byns överlevnad. För närmare trettio år sedan startade Mora folkhögskola kursen i resursbevarande försörjning, och vilken plats kunde då vara lämpligare än i byn där man i generationer levte självförsörjande. Skolans ambition är att utveckla och förmedla de kunskaper och synsätt som behövs för att leva på ett ansvarsfullt sätt i en värld som domineras av resursslöseri, orimliga livsvillkor och ojämlikhet mellan människor.

- Kursen syftar till att tillvara, men också förmedla, kunskaper som rör de grundläggande livsvillkoren, säger Kåre Olsson, lärare på kursen. Vi strävar efter en konsekvens mellan ord och handling, att genom aktivt arbete och ansvarstagande ge deltagarna ökad tilltro till hur de själva kan klara av det nödvändiga i livet snarare än att enbart passivt ta emot.

Med milsvid utsikt mot Orsa Finnmark och sjön Skattungens strävar kursen efter ett resursbevarande försörjningssätt som är anpassat till de naturliga förutsättningarna där livet och verksamheten är en del av kretsloppet från naturen via människan och tillbaka till naturen. Viktigt är respekten och omtanken om såväl djur som människor, och att människans överlevnad inte ska ske på bekostnad av andra. En del av målet är att uppnå en högre grad av självhushållning, självförvaltning och decentralisering.

- Vid Siljansringens norra sluttning ovanför Ore älv finns marken där kursen ekologiskt odlar ett ettårsbehov av mat, berättar Anders Johansson, lärare på kursen. Syftet är sedan att laga näringsrik mat baserad på det som vi har odlat. Givetvis är vi tvungna att köpa in varor och annat som vi inte kan få genom egen produktion, och då tillkommer diskussioner om det vi handlar ska vara ekologiskt, rättvisemärkt och kravmärkt. Vårt land är mycket sårbart genom centraliseringen av livsnödvändig produktion och den stora mängds viktiga varor som importeras. Frågan vi ställer oss är om det är rimligt att varor transporteras jorden runt för möjligheter till lägre priser.

I byns finns sedan tidigare olika former för att tillsammans lösa uppgifter; fortfarande finns bystämman och årligen väljs byföreståndare och nödvändiga arbetsuppgifter utses, men det finns också andra former av samfälligheter, nätverk samt ideella och eko-

Kursdeltagarnas odling vid Siljan

Foto: Mora folkhögskola

nomiska föreningar. En mycket viktig del av kursens arbetssätt handlar just om de demokratiska formerna. Kursdeltagarna tar gemensamt ansvar för planering och genomförande av verksamheten. Därför blir en kärnfråga, nu liksom vid tiden för industrialiseringen, hur man i praktiken ser till att lösa den demokratiska grundproblematik som ligger i spänningsfältet mellan egna och gemensamma intressen. Om var och en enbart ser till sitt eget blir gruppen en samling egoister som arbetar var för sig och om man å andra sidan endast ser till det gemensamma riskerar man att utveckla ett isolerat sektbeteende där det inte finns utrymme för individer. För att skapa ett demokratiskt arbetssätt betonar skolan vikten av att öva upp förmågan att anlägga både det individuella såväl som det gemensamma perspektivet. En väl fungerande grupp är särskilt betydelsefullt då kursdeltagarna lever och arbetar tillsammans under ett års tid. Det demokratiska arbetssättet en rationell metod för att klara av de uppgifter man har på ett uthålligt sätt.

- Hur vi förvaltar vår mat är en annan viktig aspekt, menar Anders Johansson. Vårt samhälle är så sårbart, tänk bara på vad som händer när strömmen går och fryboxen inte längre fungerar! Vi förespråkar en positiv, men kritisk, syn på teknik. Självklart är tekniken viktig, vi behöver fryboxen, men vi behöver den andra kunskapen också. Båda bitarna är lika viktiga. Vi lär oss därför hur man djupfrysar, torkar, mjölksyrejser, konserverar och hur förvara i jordkällare.

Centrum för Skattungbyns liksom kursens verksamhet sedan 25 år ligger mitt i byn bredvid majstången. Byns mycket välskötta butik drivs sedan ett decennium av en ekonomisk förening med över 220 medlemmar. Under många år har byn haft en kontinuer-

lig inflyttning, således finns en lokal samhällsombildning till folkhögskolans kurs där man i praktiken tillämpar en del av det som kursen själv arbetar med.

- I det lokala arbetet för att ordna bostäder, livsmedelsbutik, vattenförsörjning och annat angeläget kan kursdeltagarna känna igen sådant de själva har gjort för att klara av sina uppgifter, menar Kåre Olsson. Därför har det varit ganska enkelt för de kursdeltagare som efter kursen bosatt sig i Skattungbyn att delta i det lokala arbetet och bidra till utvecklingen i byn.

Kursdeltagare som väljer att stanna är en av de bidragande orsakerna till Skattungbyns positiva utveckling. Inflyttningen har inte bara medverkat till en positiv befolkningsutveckling, utan också visat effekter i den lokala ekonomiska verksamheten bland annat tack vare deltagarnas behov av varor och tjänster. Även den lokala arbetsmarknaden har påverkats genom kursen som Kåre Olsson liknar vid ett mindre småföretag med ungefär tre anställda. Folkhögskolekursen har dessutom inverkat på föreningslivet i byn genom engagemang i såväl föreningar som bedriver ekonomisk verksamhet (exempelvis Skattung Trä och Butiksföreningen) som ideella föreningar (såsom Kulturföreningen Lyran).

- En före detta kursdeltagare, som numera bor i Skåne, kommer hit då och då och har kurser i orientalisk dans, berättar Kåre Olsson som exempel på hur kursens etablering i byn innebär ett nytt inslag i den lokala kulturen och därmed också ger upphov till nya frågor och verksamheter.

Och, det är just detta som skolan menar vara en stimulerande faktor i det lokala utvecklingsarbetet. Människor från olika delar av landet, med olika bakgrund och erfarenheter, möts för att tillsammans arbeta för ett resursbevarande försörjningssätt och en hållbar utveckling oavsett om det gäller mat, ekonomi eller kultur.

Det dagliga arbetet på i Skattungbyn

Foto: Mora Folkhögskola

Att gräva där man står

För Alternativrörelsens egen folkhögskola ligger de globala frågorna varmt om hjärtat. I drygt trettio år har Färnebo folkhögskola med sin freds-, miljö och solidaritetsprofil arrangerat resande kurser till Afrika och Latinamerika. Skolans strävan att vara en plattform för lokal såväl som global debatt har sedan starten engagerat kursdeltagare i specifika samhällsfrågor. Men, trots tydliga influenser hämtade från kvinnorörelsen har jämställdhet som en integrerad del av verksamheten lyst med sin frånvaro. Med feministiskt intresserade lärare och, framförallt, starka och självständiga kursdeltagare kom krav på förändring.

- Den aktuella politiska debatten såsom frågor om jämställdhet kommer till skolan genom kursdeltagarna, säger Lars Igeland, lärare på Färnebo folkhögskola. Eftersom Färnebo bygger sin verksamhet på att tidigare deltagare skapar nya kurser, kan vi också se hur kravet på ett tydligt jämställdhetsperspektiv har blivit starkare.

Under upptakten 2004 togs beslutet att verksamhetsåret skulle gå i jämställdhetens tecken. Bland skolans personal tillsattes en arbetsgrupp med uppgift att planera aktiviteter och fortbildningsdagar i syfte att förstärka jämställdhetsaspekten i verksamheten bland personal såväl som kursdeltagare. Under hösten bjöds daghemmet Tittmyran in, tidigare uppmärksammat i media för att de filmat sin verksamhet och upptäckt skillnader i hur personalen förhåller sig till barnen beroende på kön. Tillsammans med Österfärnebos grundskola, föräldraföreningen och Västerbergs folkhögskola diskuterades olika sätt att behandla barn, elever och kursdeltagare och hur man pedagogiskt kan arbeta med jämställdhet.

- Jämställdhetsgruppen har valt två fokus i fortbildningen; dels vill vi reflektera över oss själva och vår egen roll i samhället, hur vi är som pedagoger och förebilder för ett mer jämställt samhälle och dels vill vi titta på hur vi agerar praktiskt i förhållande till kursdeltagarna, berättar Sandra Eriksson, lärare och aktiv i arbetsgruppen.

I andra aspekter av skolans verksamhet fanns sedan tidigare tankar kring kunskapsutjämning; all personal ska fortbilda sig i alla frågor och förhoppningen var densamma gällande jämställdhet. Då erfarenheten av feministiskt engagemang såg olika ut bland personalen höll arbetsgruppen en introduktion till fortbildningen. Arbetsgruppen tog då upp frågeställningar kring makt och kön; hur samhället ser ut och hur vi påverkas liksom påverkas av strukturer. Ett av analysmomenten behandlade härskartekniker såsom osynliggörande, förlöjligande, undanhållande av information, dubbelbesträffning och påförande av skuld och skam. Personalen fick då dramatisera dessa och därefter prata om hur man pedagogiskt kan arbeta för att bryta mönster. Därpå följde studier och reflektioner kring separatism samt fördelar och nackdelar med att dela upp arbetsgrupper efter kön inom personalen liksom bland kursdeltagarna.

- Vårt mål är att jämställdhet ska vara av intresse för alla och att alla ska känna sig berörda och delaktiga säger Sandra Eriksson. Självklart fanns det de som inte tyckte att det var nödvändigt med denna typ av fortbildning, eller som var osäkra eller ointresse-

Diskussioner om jämställdhet

Foto: Färnebo folkhögskola

rade av frågorna. Så, visst satte det igång processer!

Även i kurserna har jämställdhetsperspektivet kommit att integreras på ett tydligare sätt. På Tanzaniakursen utformade kursdeltagarna tillsammans med handledarna fyra veckor med detta specifika tema. Den första veckan handlade om jämställdhet i ett historiskt perspektiv där kursdeltagarna samtalande om hur debatten har sett ut från Mary Wollstonecrafts "Till försvar för kvinnans rättigheter" fram till idag. Man tittade på filmen om daghemmet Tittmyran och läste Fanny Ambjörnssons "I en klass för sig - Genus" och diskuterade därpå sociala konstruktioner av kön i livets olika skeden; barn- domen och de första skolåren och en tillbakablick i tonårstiden.

- Temaveckorna är både spännande och utvecklande och vi lär oss mycket av varandra, säger Lars Igeland. Samtidigt är det jobbigt för oss att se de reella ojämlikheter som finns i samhället och i det privata livet. Diskussionerna blir ofta personliga.

Lars menar att jämställdhetsarbetet är en lång process som rör upp känslor och många frågor och att man bör tänka sig för innan man öppnar upp för tunga ämnen. Det måste finnas tid för bearbetning, och varje fredag har kursdeltagarna tid för diskussion om de frågor som kommit upp under veckan. Tid ges även för självgranskande samtal i separatistiska grupper; hur arbetar man för att inte bli ett offer (kvinnor) och hur hanterar man skuld och ansvar (män)?

- Det är viktigt att ställa sig frågan vad man representerar och ta ansvar för sin position, oavsett om du är man eller kvinna, menar Sandra Eriksson.

Under temaveckornas tredje period fokuserar kursdeltagarna på media. Man analyserar svensk dags- och veckopress samt myndigheter för etiska pressregler.

- Vi uppmanar våra kursdeltagare att reagera på saker de ser, säger Lars Igeland. Genom att göra utåtriktade saker, som exempelvis att skriva insändare eller på annat sätt vara delaktig i en debatt, kan vi lära oss mycket. Många kursdeltagare väljer att göra sitt

efterarbete i form av rollspel på skolor eller att engagera sig i Feministfestivalen i maj.

Sista temaveckan ägnas åt våld, prostitution och pornografi. Kursdeltagarna kontaktar prostitutionscenter och kvinnojourer för att se hur dessa arbetar med frågor relaterade till makt och kön. Utöver dessa i hög grad Sverigefokuserade temaveckor studerar kursdeltagarna under tre veckor Tanzania ur ett jämställdhetsperspektiv där bland annat samarbetspartnern och folkhögskolan Ilulas mammakurser för ensamstående mödrar tas upp.

- Vi kan redan nu se hur verksamhetsåret har fått ringar på vattnet, säger Fredric Carlsson-Andersson, lärare och aktiv i arbetsgruppen. Jämställdhet är inte längre "det där som några få sysslar med", utan har snarare blivit en öppen debatt och angelägenhet som de allra flesta förhåller sig till och är delaktiga i. Vill man förändra, får man gräva där man står...

I personallaget blossade diskussionerna upp när det var dags för "korsvisa frågor", där samtliga delades upp i en mans- respektive kvinnogrupp med möjlighet att ställa frågor till varandra rörande det aktuella ämnet. Resultatet av de upprörda känslorna blev ytterligare två träffar i separatistiska grupper i syfte att synliggöra vilket slags kunskap och metod som behövdes för att gå vidare i arbetet. Kvinnorna läste texter av Carin Holmberg för att i sin tur göra en problemformulering kring sin arbetssituation och ge förslag på lösningar. Den andra träffen valde man att koncentrera till systerskap och samtal kring förtryck inom kvinnogrupper. Mansgruppen fokuserade på att se sin egen roll i patriarkatet och diskussioner om engagemang för ett mer jämställt samhälle. Under våren bjöd folkhögskolan in externa föreläsare; Josefin Grände från Alla kvinnors hus talade om hur man bemöter människor som blivit utsatta för våldtäkt, Sandra Dahlén, författare och aktivist, berättade om heteronormativitet i separatistiska grupper och Eva Warberg, lärare på Kvinnofolkhögskolan, föreläste om klass, kön och etnicitet. Vid det sista föreläsningstillfället var även kursdeltagare inbjudna att delta.

Kursdeltagare med intresse för globala frågor och jämställdhet

Foto: Färnebo folkhögskola

- Det har kommit mycket gott ur det här, berättar Sandra Eriksson. Vi har bland annat gjort en arbetsbeskrivning för hur vi hanterar konflikter som rör makt och kön genom en halvdag då vi delade ut tänkbara situationer till grupper som fick dramatisera och komma med förslag på lösningar. Vi diskuterade för- och nackdelar med de olika lösningarna, och tillsammans utarbetade vi sedan en plattform för hur vi ska gå till väga vid situationer som sexuella trakasserier och liknande.

Sandra Eriksson menar att jämställdhetsfrågan har blivit en rättvisefråga och anses därmed inte längre lika laddad. Många menar att det är bättre stämning bland personalen och att de säger sig ha fått redskap för att hantera svåra situationer. Hon säger också att kvinnorna upplever sig själva liksom sitt arbete mer synligt, och att de känner en trygghet i varandra. Färneboskolans nästa utmaning är att färdigställa den påbörjade jämställdhetsplanen. Genom enkätundersökning bland personal och kursdeltagare, och arbetsbeskrivning för konflikter gällande makt och kön, hoppas arbetsgruppen för jämställdhet nå lösningar för en mer tryggare arbetsplats, psykiskt såväl som fysiskt. Syftet med jämställdhetsplanen är att skapa en gemensam plan för hur skolan ska verka för ett mer rättvist samhälle.

- Vi kämpar alla på olika sätt, menar Fredric Carlsson-Andersson, men nu har vi en gemensam plattform att stå på. Det känns som om vi är mer trygga i vårt arbete för jämställdhet, det är inte åsikter det handlar om utan snarare fakta, och framförallt har vi insett att vi kan inte ta kampen vid ett senare tillfälle.

Folkbildning på främmande språk

I mångkulturella Biskopsgården är språk ett hett omdebatterat ämne, och i synnerhet hur folkhögskolan på bästa sätt ska stödja svenskinläringen. Med krav från kursdeltagarna på mer språkundervisning kom policyn där man tillsammans med personalen har formulerat folkhögskolans arbetsätt för att aktivt främja flerspråkighet.

På Göteborgs folkhögskola bedriver Madeleine Larsson och hennes kolleger sedan knappt ett decennium folkbildning genom flerspråksutveckling. I Biskopsgården, en av stadens mest mångkulturella förorter, kom kursdeltagarnas krav alltmer att handla om hur skolan på bästa sätt kan stödja svenskinläringen. Sedan tidigare arbetar man kontinuerligt med interkulturell kompetens i personalgruppen, högskoleförberedande verksamhet, miljöarbete (hållbar utveckling), lokal förankring och demokrati. Men, det som har haft störst inverkan på såväl personal som kursdeltagare är just det folkbildande arbetet kring flerspråkighet. I en miljö starkt präglad av etnisk mångfald och demokratiskt underskott har skolan idag allmänna kurser på grundskole- respektive gymnasienivå samt en studieförberedande och en kurs i språkutveckling i samarbete med Arbetsförmedlingen i syfte att stärka språkutveckling genom aktiv flerspråkighet.

- Vi gör ett medvetet val när vi talar om 'förstaspråk' respektive 'främmande språk', säger Madeleine Larsson. 'Förstaspråk' är mindre laddat än 'modersmål', och det är mer pedagogiskt att säga 'främmande språk' snarare än 'andraspråk' eftersom vi har kursdeltagare som talar fler än två språk och det därför känns pedagogiskt att rangordna.

Bland de cirka 100 studerande finns en klar majoritet som inte har svenska som förstaspråk, och under flera år har svenskundervisningen varit det mest omdebatterade ämnet bland skolans personal och kursdeltagare. Läsåret 2002/2003 bröt man studierna för att under två veckor per termin ägna tid till funderingar kring vad ett språk är och hur folkhögskolan bäst kan stödja kursdeltagarnas svenskundervisning. Föreläsare bjöds in och man ordnade flera workshops i ämnet. Seminarierna blev en succé där personalen utvecklade sin kompetens och kursdeltagarna sin kunskap.

- Följden blev att vi formulerade en språkpolicy, berättar Kristina Lugo-Mendez, lärare och en av initiativtagarna till det nya arbetssättet, och i den står bland annat att Göteborgs folkhögskola aktivt ska främja flerspråkighet hos de studerande genom att bedriva en parallell språkutveckling i förstaspråket.

Bland personalen i Biskopsgården finns stor erfarenhet av aktiv flerspråkighet genom migration, genom att leva med någon som har den erfarenheten eller genom att under en längre tid bott i ett annat land. Bland de 14 anställda finns nio olika språk representerade. Flerspråkighet och kommunikation anses således som en spännande utmaning, och därför vill man arbeta för att öka kunskapen om flerspråkighet och höja medvetenheten om vikten av att arbeta språkutvecklande. Att stödja kursdeltagarnas flerspråkiga utveckling, menar folkhögskolan, är till godo för hela skolans verksamhet. I Biskopsgården är kommunikationsspråket svenska, men utöver detta finns stora möjligheter till kunskapsinhämtning på förstaspråket. Kursdeltagarna är indelade i studiegrup-

per som varje vecka träffas för att diskutera studierna och det övergripande skol- och demokratiarbetet på respektive språk.

- Det språkutvecklande arbetssättet har enorm inverkan inom personalen och hos kursdeltagarna, menar Madeleine Larsson. Eftersom språk är nära förknippat med kultur och identitet upplever kursdeltagarna ofta genom hemspråksstödet att de blir bekräftade och respekterade, inte som invandrare med svenska som främmande språk utan snarare som individer. För de kursdeltagare som har svenska som förstaspråk är det samma sak; även de säger sig bli mer medvetna om att de har ett språk och betydelsen av det.

I Biskopsgården anser man att det framförallt handlar om att uppvärdera och utveckla varje kursdeltagares förstaspråk och uppmuntrar därför kursdeltagarna att använda svenska som arbetsspråk och förstaspråket hemma med familjen. Varje studerande får då helt andra möjligheter att ta till sig nya erfarenheter och ny kunskap. Kunskapandets första förutsättning är nämligen att bygga på det man redan har, snarare än att överskatta betydelsen av det främmande språket. Kunskapsutvecklingen sker med fördel på de båda språken, förstaspråket och kommunikationsspråket, och en jämförelse av dessa båda skapar förutsättningar för förståelse, förändring och utveckling av de båda språken hos individen.

- Ofta är förstaspråket undervärderat och man tror att det är bättre och mer värdefullt att lära sig det främmande språket snarare än att utveckla sitt förstaspråk, säger Madeleine Larsson och fortsätter, vi får ibland höra att 'vi pratar i alla fall svenska med barnen' men istället bör vi utveckla barnens förstaspråk för att på så vis gynna inläringen av det främmande språket. Faktum är att språk är identitet och det är viktigt att skolan bekräftar de studerandes såväl som personalens identitet. Respekten för varandras bakgrund är oerhört viktig. Det är en förutsättning för verkliga möten mellan människor, där man ser och respekterar varandra för vilka man är, och för att kunna generera ny kunskap.

Och, Biskopsgården vill vara just en mötesplats. Folkhögskolan menar att det handlar om erkänsla, att man genom språket finner en människas alla kunskaper och förmågor. Just därför vill man trycka på vikten av förstaspråket som en bas för allt lärande.

- Att främja flerspråkighet är inte ett problem, utan snarare en möjlighet och till och med en nödvändighet, menar Abdullah Muhammes Ahmed, lärare på skolan. Vi ser flerspråkighet som en unik och attraktiv kompetens, likväl som ett verktyg för gemenskap, utbyte och utveckling. Nästa steg är att främja det mångkulturella.

Genom att anställa svensklärare som inte har svenska som förstaspråk vill folkhögskolan visa på nya förebilder inom det språkutvecklande arbetet. Idag har kursdeltagarna möjlighet att få studiestöd i matematik, data och självständigt arbete inom de största språkgrupperna; nord- respektive sydkurdiska, turkiska, arabiska och somaliska. Likaså bjuder skolan in externa föreläsare, inom olika områden, för att visa på aktiv flerspråkighet. När det gäller litteratur köper biblioteket in facklitteratur på olika språk. Skönlitteratur på olika språk tillhandahålls av det lokala stadsdelsbiblioteket. Kursdeltagarna uppmuntras att använda flerspråkiga lexikon liksom Internet med sajter på de studerandes förstaspråk.

- Inom svenskämnet kan kursdeltagarna välja att läsa litteratur på sitt eget förstaspråk för att sedan diskutera texterna på svenska, säger Mark Johnson lärare i bland annat svenska. En del väljer svenska, andra engelska eller den forna kolonialmaktens språk. På detta sätt blir det ett samtal vuxna emellan, till skillnad från litteratur författad på lätt svenska vilken ofta begränsar diskussionen.

Det vinnande konceptet finns kvar, varje år bryter folkhögskolan schemat och har två språkveckor i syfte att öka allas medvetenhet och kunskap om flerspråkighet och hur man bäst stödjer lärande, av svenska och andra ämnen, hos sig själv och hos sina barn. För folkhögskolan i Biskopsgården är det språkutvecklande arbetet i stort sett en "win-win-situation". Undantaget är omvärldens okunskap och ovilja, som ibland kan få problematiska följder för kursdeltagarna då de lämnar folkhögskolan; en kursdeltagare som går vidare till universitetsstudier är inte likadan som en svensk 18-åring som just lämnat gymnasiet och inte heller lik en 25-årig svensk folkhögskolestuderande. Olika, men lika bra!

Kalix - De Hållbara Byarnas Kommun

De senaste decenniernas negativa trend har satt sina spår i landets övre regioner. Men, med byrådet i spetsen vill eldsjälarna i Kalix göra landsbygden levande igen. Genom folkbildningsprojektet "Hållbara byar" hoppas man på ett socialt, ekologiskt och ekonomiskt uppsving, och så lyckligare Kalixbor förstås!

Det är inte bara inom folkhögskolevärlden som det finns folkbildare, Kalixbygdens byråd är ett exempel på detta. Med sina fyrtio medlemsbyar drog de igång projektet "Hållbara byar" för att vända den negativa trenden i norrlandsbygden i form av befolkningsminskning, åldrande befolkning och sviktande samhällsservice. Länsstyrelsen bidrog med startkapital, och något senare halvtidsanställde kommunen Per Holmqvist för att projektleda frågan. Enligt Per är det av stor betydelse att man genom "Hållbara byar" har lyckats att minska avståndet mellan byrådet, kommunens tjänstemän och de politiska partierna. Grupper som tidigare har varit i konflikt på grund av bland annat bristande information om bygdens situation har nu förenats i kampen för en levande landsbygd.

- Det ligger i allas intresse att ta fram ett landsbygdsprogram för en hållbar utveckling i byarna i Kalix, säger Per Holmqvist. Landsbygdsutveckling ska inte bara vara en angelägenhet för dem som bor utanför tätorten utan för alla kommunmedborgare.

Projektets initiativtagare bjöd in till ett första möte på Mariebergs Viltfarm. Det var en välbesökt träff, omkring sextio personer deltog och samtliga politiska partier var representerade. Startskottet resulterade i en arbetsgrupp med uppgift att förankra projektet i byarna och i intresseorganisationer och således ta fram ett underlag för ett landsbygdsprogram. På följande femtontalet inspirationsmöten diskuterade och fördjupade bybor, tjänstemän och politiker sina kunskaper om bygdens möjligheter och begränsningar. Under seminarieserien föreläste inbjudna gäster om exempelvis vindkraft och

Inspirerande gruppdiskussion om hållbar utveckling

Foto: Per Holmqvist

hållbart fiske, företagande i glesbygd och kooperativa vårdcentraler, och så började planerna om kommunens och landsbygds framtid att ta form.

- Vi behövde knappast fundera över hur vi skulle förankra processen i byarna, berättar Per Holmqvist. Responsen var enorm, och följden blev att 25 byar arrangerade en utställning i Kalix kommunhus där varje by under parollen "Byarna i centrum" visade livet och verksamheten på landsbygden.

En del av framgången kan eldsjälarna tillägna Kalixbygdens byråds tidning, "Händer På Bygden", som utkommer fyra gånger per år till samtliga hushåll i kommunen. Tidningen har återkommande reportage om diverse aspekter av hållbar utveckling i närsamhället. Arbetsgruppen bestämde sig för att spinna vidare på detta, och förslaget som kom att bli ett avgörande fall framåt för "Hållbara byar" blev initiativet att starta en folkbildningsdiskussion med en trycksak som mål. Varje by fick i uppdrag att ta fram ett diskussionsunderlag och resultatet blev 25 texter om alltifrån skolverksamhet till demokratiska rättigheter. Studiematerialet placerades på uppslagets vänstersida och på högersidan fanns inspirerande artiklar om motsvarande ämne om lyckade byprojekt på andra ställen i Sverige. Varje kapitel avslutades med diskussionsfrågor och diverse tips för intresserade. Skriften trycktes i 9000 fyrfärgsexemplar och tilldelades alla hushåll i Kalix kommun.

- Ur detta kom sedan plattformen för landsbygdsprogrammet, berättar Per Holmqvist och menar att syftet med programmet är att det ska fungera som ett styrdokument och arbetsverktyg, som förenar kommuninvånare, politiker och tjänstemän i ett gemensamt arbete för att förverkliga idén om en levande landsbygd i en hållbar kommun.

En redaktionsgrupp sammanställde allt material till landsbygdsprogrammet som vill verka för att vända de negativa strömningarna på landsbygden och istället skapa förutsättningar för en positiv förändring. Mobiliseringen med fler än 2000 mantimmar i bygrupperna resulterade i ett förslag till landsbygdsprogram som i mars 2005 lämnades till kommunfullmäktige för beslut. Efter några kosmetiska ändringar antogs programmet som numera är basen för den fortsatta utvecklingen av byarna i Kalix kommun. Det viktigaste, menar Per Holmqvist, är dock beslutet rörande landsbygdsprogrammets utvärdering. Under årliga konferenser, där projektets alla parter deltar, kommer programmet liksom landsbygdsarbetet fortlöpande att utvärderas. Utvärderingsmetoden kallas hållbar redovisning, och innefattar utöver ekonomiska mål sociala, ekologiska och ekonomiska aspekter, det vill säga de faktorer som ligger till grund för just en hållbar utveckling.

- Nästa utmaning var att få med barnen i projektet, säger Per Holmqvist. Under sommaren vände vi oss därför till mellanstadieskolorna och bjöd in lärare till ett inspirationsmöte. Vi tänkte att vi fick vara nöjda om det kom fem-sex lärare, men det kom nitton stycken! Sammanlagt deltog nio skolor i "Barnens drömbyar", där eleverna fick möjlighet att visionera kring hållbara byar. Barnen arbetade jättebra, tyckte att det var spännande och helst av allt hade de velat fortsätta längre. I oktober ställdes konstverken ut i Kalix kommunhus.

Kort därefter hölls den första landsbygdskongressen, och denna gång liksom vid alla andra träffar var uppslutningen stor bland byborna med representanter från 24 byar,

kommunens tjänstemän och flertalet partier i kommunfullmäktige.

- Det har funnits en enorm kraft i projektet, säger Per Holmqvist. Alla har ställt upp och visat intresse för utvecklingen på landsbygden.

Lite besviken är han över att projektiden har löpt ut, och att han därmed inte längre är anställd inom kommunen för att driva frågan. Men, eldsjelen i honom lever vidare och i och med det fattade beslutet om en årlig utvärdering kommer arbetet att fortgå för bättre lokaltrafik, närproducerad mat och gröna energijobb.

- Det skulle vara roligt att fortsätta jobba med Hållbara Byar i Kalix, i synnerhet nu när verktygen finns, avskutar Per Holmqvist. Ett radikalt landbygdsprogram kanaliseras hos de styrande, och en aktiv och intresserad byarörelse. Men, vi har sått en hel del frön och vi hoppas att landbygdsprogrammet tillsammans med byarnas lokala utvecklingsplaner ska resultera i ett ökat inflyttande och därmed flera företag i byarna. Detta kommer i sin tur att leda till bättre service, ökat samarbete, bättre miljö och lyckligare kalixbor.

Barnen i Sangis skola bygger en modell av sin drömby

Foto:
Nicke Johansson

Politisk förnyelse i Dalabygden

Fornby folkhögskolas förste rektor, Pär Tonning, hämtades 1877 från Skåne och blev snabbt känd som en modern folkbildare i Tunabygden och redan efter några år vald till sockenstämmans ordförande. På folkhögskolan menar man att denna folkbildningens tradition av att verka i samspel med lokalsamhälle och organisationer har fått lämna plats åt ett löpsedelssamhälle där politiska intriger sätter demokratiska värden åt sidan. Folkbildarna i Dalabygden tog därför upp jakten på svunna visioner och startade projekt för politisk förnyelse.

Folkbildningen har en viktig uppgift i demokratifostran, menar Björn Ericson och hans kollegor på Fornby folkhögskola. År efter år måste den arbeta på att tradera och underhålla demokratin på alla nivåer utifrån sin roll, vilket inte alltid är så lätt i ett samhälle där många söker enkla och snabba lösningar. Genom tillspetsade nyheter dramatiserar statsrådets, partiledarnas och kommunalrådets insatser inom olika områden. Det tålmodiga och det långsiktiga förändringsarbetet får stå tillbaka för enskilda politikertillkortakommanden. Hösten 2000 tog Fornby folkhögskola tillfället att bjuda in lokala politiker till en träff i Borlänge under parollen "Dalarna blöder".

- Jämfört med för hundra år sedan lever vi idag i ett samhälle där folkhögskolan inte längre har samma självklara roll i politiska sammanhang, menar Björn Ericson. Men, vi har fortfarande möjligheter att utnyttja våra kompetenser för att stödja demokratiska försök i närsamhället.

Ambitionen var att fortsätta det arbete som Folkbildningen i Dalarna tidigare initierat genom stöd för lokal och regional utveckling i olika former, och målet med träffen var att fördjupa detta arbete med stöd av de politiska partierna i Borlänge kommun, folkhögskolans hemkommun. Men, mötet kom att få en annan fokus. Bland de femtontal politikerna startade istället en diskussion om svårigheterna i rollen som förtroendevald och om frustrationen över såväl arbetsformer som förhållningssätt inom de egna partierna och gentemot väljarna.

- Samtalet gav en oerhört intressant bild av svårigheterna att praktisera lokal demokrati, berättar Björn Ericson som tillsammans med kollegan Karin Örjes från Vuxenskolan fick i uppgift att sammanfatta diskussionen.

Under rubriken "Nätverk för det politiska arbetets förnyelse" presenterades under nästa träff det som skulle komma att bli projektets plattform, innehållande avsnitt om politikerrollen, rollen i partiet, mötes- och arbetsformer, visionsbygge samt dialog med medborgarna och hur man engagerar fler i politiskt arbete. Ett finansiellt stöd från Justitiedepartementet och folkbildningsbidraget för demokratiarbete möjliggjorde ett treårigt projekt, där folkbildningen samspelade med samtliga partier representerade i fullmäktigegrupper för att utveckla den lokala demokratin. Projektets kärna var såväl att förmedla den demokratiska teorin som att prova praxisen i den politiska verksamheten, två uppgifter som båda kräver inlevelse i medarbetarens och deltagarens villkor samt en bred kunskap om demokratins olika skepnader. Projektets initiativtagare menar att det i

alla informella möten vid fikaraster eller vid lunchborden ges återkommande möjligheter att samtala kring aktuella och historiska skeenden; det ger utrymme för att diskutera de värderingar och attityder vi alla går och bär på och ge en förståelse för de mänskliga villkoren för demokratin. Och, hur de olika villkoren för individen ska kunna vägas samman i större sammanhang och sedan förvandlas till olika förslag och insatser i den mer formella demokratiska apparaten.

- I ett folkbildande perspektiv såg vi helt enkelt ett tillfälle att förmedla våra erfarenheter av demokratiarbete, säger Björn Ericson. Folkhögskolan har en tradition av medarbetar- liksom deltagarinflytande och genom denna möjlighet att prova den demokratiska praxisen, bland annat tack vare demokratiska organ som tar deltagarnas uppfattningar och idéer om skolan och undervisningen på allvar. Vi ville ge de lokala politiker- na perspektiv liksom verktyg för att levandegöra demokratin i olika sammanhang - en förnyelse av internt arbete såsom arbetsformer och medlemsvård.

Genom detta nätverk för politisk förnyelse och inspirerande aktiviteter i samma anda, hoppades projektets aktiva att skapa förutsättningar för en bättre dialog. Helt enkelt, ett konstruktivt samtal inom partierna såväl som gentemot väljarna gällande kommunens framtid. Under namnet "Nya vägar för den lokala demokratin" bildades en projektledningsgrupp med representanter från ABF, Vuxenskolan samt Fornby Folkhögskola och samtidigt startade en referensgrupp bestående av medlemmar från samtliga sju partier som är representerade i fullmäktigeförsamlingen i Borlänge kommun. Verksamheten koncentrerades kring tre delar ur den ursprungliga projektplanen; inspirationskvällar med föreläsningar, föreläsningar för lärare i samhällsvetenskapliga ämnen samt skolin- formation. Ett drygt trettiotal lokala politiker kom till inspirationskvällarna, där förelä- sare från Göteborgs universitet talade om "demokratins kris" och "unga människors väljarbeteende och värderingar". Dessutom diskuterade ytterligare två möten inför

På väg mot en samhällsförändring

Foto: Fornby folkhögskoas bildarkiv

kommunens fullmäktigeförsamling den demokratiska krisen samt förnyelse av partier- nas interna och externa arbete, båda med möjlighet till påbyggnad med stöd av kortare studiecirkel. Med anledning av dessa kvällar bjöd man in lärare i samhällskunskap, för att på så vis inspirera även denna grupp till fortsatt demokratiskt engagemang.

- En av projektets största vinster är det nätverk av rektorer och lärare i Borlänge kom- muns grundskolor och gymnasier som vi tillsammans har byggt upp, anser Björn Ericson. De har fått regelbunden information om projektet och intressanta föreläsning- ar. Vi har också haft en träff med de ansvariga för skolinformationen i de politiska ung- domsförbunden och genomfört en utbildning i "politisk retorik" för dessa informatörer. Följden av detta blev en rad skolpresentationer i kommunens skolor.

Genom informationsinsatser såsom presskonferens, hemsida och folder samt liknan- de material spred projektet information om sina aktiviteter via samverkande partier och organisationer liksom studieförbund. De producerade en gemensam informationsfolder, som skickades till alla samverkande partier och organisationer.

- Projektets lednings- och referensgrupp valde att koncentrera insatserna kring några av delmålen i projektplanen, framförallt inspirationskvällar och skolinformation, berättar Björn Ericson. De som kom till inspirationskvällarna och de som tog del av infor- mationen där sa sig få nya idéer att ta med sig i partiarbetet. Skolinformationen fick definitivt ett uppsving genom våra insatser, bland annat genom att vi nådde ut till fler skolor och klasser än tidigare, och togs därför på större allvar i partierna. Överhuvudta- get har utbyggnaden av skolinformationen mottagits väl.

Av stor vikt var dock, menar Björn Ericson, referensgruppens arbete. Gruppen vittna- de om god stämning och ett öppet och kreativt samtalsklimat, vilket i sig var fruktbart, då ett sådant samarbete tidigare inte förekommit i kommunen. Problemen handlade snarare om bristen på en kontinuerlig form för sin organisation och medverkan, då de för- troendevalda inom partierna har många strängar på sin lyra. I de mindre partierna är den kader som bär upp partiets inre arbete och som sitter på olika förtroendeuppdrag rela- tivt begränsad. De är därför också tidspressade, vilket bland annat visade sig i svårig- heten att hitta datum, där alla i referensgruppen kunde mötas, trots ganska lång fram- förhållning. Ett annat problem var att det i det största partiet i Borlänge (Socialdemokraterna) finns en större grupp medlemmar och förtroendevalda, och där finns en grund för att göra insatser på egen hand, varför vårt projekt inte alltid kunde få högsta prioritet hos dem. Detta medförde i sin tur att färre politiker än vad vi förväntat oss kom på inspirationskvällarna.

- Referensgruppens medlemmar uttryckte äldre och etablerade partikamraters tvek- samhet till projektet, säger Björn Ericson. Man ansåg att de inte var lika villiga att dis- kutera partiets interna och externa arbetsformer och att ta till sig självkritik eller nya forskarrön i syfte att förbättra arbetssituationen.

Under hösten 2003 motionerade några av projektets aktiva till fullmäktige om en så kallad "förnyelsegrupp". Motionen blev positivt besvarad och idag har fullmäktige en arbetsgrupp vars uppgift är att se över just arbetsformer och medlemsvård. Förutom alla tankar om förnyelse, och alla frö som har såtts, har denna arbetsgrupp blivit ett bestå- ende resultat av det projekt där folkbildningen samspelade med det politiska närsamhäl-

let. Genom att erbjuda ett inkännande och lyhört lyssnande, ett rikt nätverk av resurspersoner samt kortkurs- och utbildningsformer som passar för demokratiutbildningar i olika former har man skapat nya förutsättningar för dialog om kommunens framtid.

- Många skolor upplevs dessutom som en neutral arena, där det finns möjlighet att diskutera demokratins problem och möjligheter, säger Björn Ericson och menar att det är en möjlighet folkhögskolan inte ska missa att utnyttja.

Antidiskriminering i förorten

I Göteborgsförorterna växer den antidiskriminerande rörelsen. Genom folkbildande initiativ arbetar Mångkulturella Finska folkhögskolan för att minska avståndet mellan människor och myndigheter. Tack vare utbildning i juridik och lagstiftning för antidiskriminering fick Juha Nyman verktyg för att stämma campingplatser som nekat familjen inträde på grund av deras etniska ursprung.

I Mångkulturella Finska folkhögskolans bildningsprogram står bland annat att läsa; "Skolans huvuduppgift är att vara en plantskola för den framväxande rörelsen bland invandrare för etnisk demokrati". Antidiskriminerarna, som de kallar sig själva, är en del av denna nya folkrörelse, organiserade och aktiva i föreningen Antidiskrimineringsbyrå i Göteborg (ADB). Föreningen såg dagens ljus på Mångkulturella Finska folkhögskolan i en av Göteborgs etniskt och socialt segregerade förorter där antidiskrimineringsarbetet pågick oglamouröst och anonymt under flera år. Genom ideologiskt förankrade och samhällsengagerade lärare med rektor Antero Sjöman i spetsen växte den förening fram som idag har en omfattande såväl som mångfacetterad verksamhet.

- Att engagera sig i de otaliga fall då våra kursdeltagare blir diskriminerade var, och är fortfarande, oundvikligt, menar Eva Avgerinou. Inte bara av ideologiska skäl utan också för att flertalet bland personalen har egna erfarenheter av rasism och utanförskap. Vår närvaro och vårt agerande i lokalområdet gör att vi idag inte bara får ta emot kursdeltagare utan också andra angeredsbor. Inte minst den stora romska gruppen i området som vänder sig till oss för att få stöd att stå emot den etniska diskriminering som pågår inom samhällets alla områden; bostad, arbete, skola, hälsa och familj.

Att bilda en förening för att arbeta medvetet och systematiskt var därför nästa steg. Folkhögskolan ville mer än att bara stötta och stödja; de ville samla alla dem som arbetade eller ville arbeta på ett liknande sätt, men som inte visste hur de ska gå tillväga. Tillsammans ville de skapa en dynamisk rörelse som åstadkommer förändring, ett slags medborgarrättsrörelse. Föreningen Diskrimineringsbyrå i Göteborg bildades 1999 och arbetade helt ideellt under tre år då staten genom en ny lagstiftning riktade ekonomiskt stöd till antidiskrimineringsverksamhet. 2002 blev föreningen medlem i ADB Göteborg, en paraplyorganisation som samlar ett antal invandrarföreningar från de viktigaste minoritetsgrupperna i Göteborg. Diskrimineringsbyråns verksamhet finansieras till stor del via bidrag från Integrationsverket. Den har en budget på över halv miljon kronor per år som tillåter ett kontor i centrala Göteborg, filialer och anställda. Föreningens kärna är dock alltid en ideellt arbetande styrelse som stöds av ett stort antal aktivister. De individuella diskrimineringsfallen är basen för verksamheten och vid sidan av dessa bedriver man opinions-, kunskaps- och folkbildning.

- De tre första åren arbetade byrån enbart med etnisk diskriminering, men från 2002 arbetar vi med alla de fyra diskrimineringsgrunderna; kön, etnisk eller religiös tillhörighet, funktionshinder och sexuell läggning, berättar Eva Avgerinou. Våra diskrimine-

ringsfall finns överallt och blir allt fler i takt med att byrån växer. Arbetsmarknad och bostadsmarknad är självklara områden för antidiskrimineringsarbetet, men en överväldigande del av våra fall finns inom myndigheter och särskilt rättsväsendet och socialtjänsten.

Av denna anledning har föreningen de två senaste åren valt att anordna två riksomfattande seminarier som vänder sig till yrkesmänniskor inom dessa områden: "mångfald och förnyelse inom polis- och rättsväsende" hösten 2004 och "socialarbetarna i blattvärlden" under hösten 2005.

Bland de diskriminerade är den romska minoriteten en viktig grupp som ADB satsar mycket på. Byrån har bland annat en särskild romsk filial som är lokaliserad på skolan i Gårdsten. För även om ADB har vuxit och blivit en självständig verksamhet är banden med folkhögskolan starka. Bland aktivisterna och styrelsen finns både lärare, kursdeltagare och före detta kursdeltagare. Juha Nyman är en av initiativtagarna bakom allmän linje för romer, en utbildning som först vände sig till enbart finska romer men som nu har romska kursdeltagare med varierande etniskt ursprung.

- När jag växte upp hade romer inga som helst rättigheter, berättar Juha Nyman. Under 60- och 70-talet placerade de sociala myndigheterna romska barn i fosterhem för att de skulle få "en ordentlig uppfostran". Man litade inte på att romska föräldrar skulle kunna ta hand om sina barn. Det var också svårt för oss att få tag i bostad och arbete, och på grund av detta blev romerna ett kringresande folkslag relativt isolerade från samhället.

Idag ser situationen något annorlunda ut, åtminstone för de romer som lever i något av de nordiska länderna. Av de 3000 finska romer som bor i Sverige har de allra flesta bostad och arbete, men integrationen är långt ifrån lyckad. Därför tvekade inte Juha Nyman att tacka ja när Sveriges Radio hörde av sig angående ett reportage om diskriminering av romer.

- Det här var sommaren 2004, och vårt uppdrag var att med dold mikrofon dokumentera hur vi blev behandlade på två campingplatser i Göteborg, berättar Juha Nyman.

Journalisten Carolina Jämsby ringde upp Åby Camping i egenskap av kund i behov av husvagnsplats, och fick beskedet att det fann lediga platser och att hon var hjärtligt välkommen. När familjen Nyman tillsammans med kusinen och hans familj anlände två-tre minuter senare lät det annorlunda. Expeditionspersonalen beklagade att det inte fanns några lediga platser.

- Jag såg ju klart och tydligt att det visst fanns lediga platser, men då sa de att de platserna redan var bokade, återger Juha Nyman. Och, när vi sa att vi ringt bara ett par minuter tidigare hävdade de att vi hade fått fel uppgifter. Jag frågade om det säkert inte fanns någon annan anledning till att vi inte fick komma in, och jag antydde att det i så fall skulle kunna bero på att vi är romer, och då svarade de bestämt nej.

Familjen Nyman stämde Åby camping med hjälp av ADB:s Antero Sjöman som ordnade advokat. Det blev ingen rättegång, däremot blev det en förlikning och med Sveriges Radios inspelade material som bevis erkände campingens föreståndare att "anledningen till att familjen nekats tillträde enbart berodde på att han tidigare haft problem med just romer; att de smutsat ner och att de stulit saker".

Juha Nyman och Eva Avgerinou kämpar att få upp antidiskriminering på den politiska agendan

Foto: Mångkulturella Finska folkhögskolan

- Det betyder mycket att ha stöd från skolan i de här frågorna, säger Juha Nyman. Romer är en grupp som generellt sett har begränsad kunskap om sina rättigheter och skyldigheter i samhället, och genom skolan får vi verktyg för att kämpa för just detta. Eftersom romer, på grund av sin historia, på många sätt av egen vilja har ställt sig utanför samhället handlar det nu framförallt om att ge våra barn möjligheter som vi själva inte fick. Men, det är svårt när samhället inte släpper in...

Sveriges Radio fortsatte reportaget genom att besöka Lisebergsägda Lillby havsbad. Dock har nöjeskoncernen arrenderat ut stället, och när historien på nytt upprepade sig tvistar man fortfarande om vem som bär ansvaret för förolämpningarna och det hotfulla beteendet gentemot Juha och hans familj. Juha menar att man lever i skilda världar, där diskrimineringarna i det sistnämnda fallet har råd att anlita en stjärnadvokat vilket hans egen familj knappast har råd med.

- Min familj är inte kriminell och vi har heller aldrig haft problem med myndigheter, säger Juha Nyman. Hur ska jag kunna förklara för min elvaåriga dotter varför vi behandlas som tjuvar?

För familjen handlar skadeståndet från förlikningarna minst av allt om pengar, men Juha menar att stämningsprocessen är ett sätt att visa att man inte accepterar att bli diskriminerade på grund av det etniska ursprunget.

- Förmodligen är skadestånd det enda som biter på de här människorna, reflekterar Juha och hoppas att det ger dem en tankeställare också.

På Mångkulturella Finska folkhögskolan betonar man vikten av antidiskriminering, i teori och praktik, som en del av allmän kurs; utbildningar i juridik och lagstiftning för antidiskriminering, samt seminarier och föreläsningar anordnas i samverkan mellan byrån och skolan. Folkhögskolan och ADB är kända aktörer i förorten och aktivistkretsen breddas ständigt. Skolans lokaler, både i Gårdsten och på filialverksamheterna i Bergsjön och Hjällbo, är alltid en mötesplats för antidiskriminering, för bearbetning av idéer och förberedelse av aktiviteter. Numera ingår ADB Göteborg i ett nätverk av antidiskrimineringsbyråer som har bildats över landet. Anledningen till framgången är just navelsträngen som binder samman ADB med folkhögskolan, vars ideal och frihet gav

förutsättningarna för ADB:s födelse och som ständigt förser ADB med nya krafter och inspiration och som samtidigt ger ADB dess folkliga och dess bildande karaktär.

- Det är detta som gör ADB Göteborg till en unik och framgångsrik antidiskrimineringsbyrå, menar Eva Avgerinou.

Med deltagarinflytande för samhällsutvecklingen

För Alexandra Lange och hennes kolleger är deltagarinflytande det viktigaste redskapet för att ge kursdeltagare möjligheter att själva påverka sina studier. Framförallt, menar kursdeltagarna Merima Muharemovic och Nasrin Toufani, har det egna ansvaret inneburit en personlig utveckling såväl som ett större engagemang för vardagen i Hammarkullen.

Det mest framträdande inom kursverksamheten på Folkhögskolan i Angered är kursdeltagarnas inflytande över sin studiesituation. I måldokumentet står bland annat att skolan ska möjliggöra för deltagare att påverka sin livssituation, skapa engagemang och delta i samhällsutvecklingen som en del i att bredda och fördjupa demokratin. På Folkhögskolan i Angered betonar personalen vikten av att tillämpa deltagarinflytande som en demokratisk metod i verksamheten.

- Att läsa på FiA har utvecklat mig på många sätt, säger Merima Muharemovic. Både som människa och rent kunskapsmässigt.

Som enda invandrare på estetiska programmet i Kungsbacka hade Merima en jobbig gymnasietid där hon upplevde sig stöpas i samma form som alla andra snarare än att använda sina egna erfarenheter och samtidigt lära sig av klasskamraterna. Avgångsbetyget var dåligt, och hon blev rekommenderad att söka en kurs på folkhögskola för att läsa upp sina ämnen.

- Jag tvingades att ställa frågor som varför jag ska engagera mig och för vem, reflekterar Merima. Det speciella med kursen i Hammarkullen är människorna, vi kommer från olika bakgrunder och har olika erfarenheter och här har vi en möjlighet att ta lärdom av varandra genom olika projektarbeten.

Alexandra Lange, lärare på allmänna kursen i Hammarkullen, menar att det ofta är en självklarhet för kursdeltagare på folkhögskolor att kunna påverka sin studiesituation, men graden av inflytande är beroende av skolans ramar och riktlinjer, hur personalen förhåller sig till deltagarinflytande och hur arbetet på kursen är organiserat. På Folkhögskolan i Angered vill man erbjuda en lärandeprocess med förorten som utgångspunkt, där människor ges möjligheter att själva ta ansvar för sitt deltagande i studiemiljön liksom i samhället i stort. Under kursens introduktion planerar, förankrar och fastställer kursdeltagare och handledare den övergripande kursplanen genom att skapa kort- respektive långsiktiga mål gällande kurserna och studierna samt folkhögskolans arbetsform. Meningen med samtalet kring de kollektiva såväl som de individuella studieplanerna är att skapa reflektion kring det egna sättet att studera, befästa det egna ansvaret för inläringen och studierna och inte minst skapa kontakt mellan deltagare och handledare. Allmän kurs i Hammarkullen bygger på en modell där kursdeltagarna delas in i två studiegrupper, där studievana och tidigare erfarenheter av folkhögskolestudier avgör vilken grupp man placeras i. Utgångspunkten för de ämnesintegrerade studierna är kursdeltagarnas egen verklighet, där problem eller frågeställningar i kombination med fakta och färdigheter bakas ihop till en helhet.

- Med ett problembaserat arbetssätt, där fokus flyttas från undervisning till inläring, hoppas vi kunna uppmuntra deltagarna till ett större samhällsengagemang, säger Alexandra Lange. Genom att vi frångår det traditionella läsåret skapas möjligheter för kursdeltagarna att istället läsa en inriktning per termin; individ och makt, levande demokrati, rättvisa och marknad, världen i Angered, internationell solidaritet och global miljö. Vilket uttryck dessa inriktningar tar sig i är helt beroende av deltagarna. I arbetslaget ansvarar vi för att innehållet, såsom grupp- respektive individuella arbeten, projektarbeten och studiebesök, faller inom de ramar som finns för skolans allmänna kurs och i temastudierna integreras kärnämnen svenska, samhälls-, natur-, religions- och datakunskap.

Planeringen av kursen, exempelvis tidsplanen för projektarbeten, fastställs för studiegrupperna i början av kursen. Val av ämne för fördjupning inom någon av de sex inriktningarna och problemformuleringarna sker individuellt eller i mindre arbetsgrupper längre fram. Varje moment planeras, genomförs och utvärderas av kursdeltagarna tillsammans med arbetslaget.

- Vi arbetar med DFU, deltagarformulerad utvärdering, berättar Alexandra Lange. Det betyder att vi kontinuerligt utvärderar kursens olika moment. De förväntningar och mål som kursdeltagarna har vid kursstarten ligger till grund för de olika utvärderingarna under läsåret. Syftet är att följa upp kursplanen, men också att reflektera över vad vi har lärt oss.

Nasrin Toufanis undersköterskeutbildningen från Iran saknade betydelse i Sverige, och därför sökte hon sig till folkhögskolan för att uppfylla drömmen om att arbeta med barn och ungdomar kopplat till integrationsfrågor.

Merima Muhamerovic och Nasrin Toufani tycker att svenskar borde integreras i Hammarkullen

Foto: Alexandra Lange

- Det är ett helt annorlunda system jämfört med andra skolformer, säger hon. I början var jag orolig att jag inte skulle klara av att ta så mycket ansvar, men nu känner jag att det finns en samhörighet i gruppen och att vi hjälps åt och lär oss av varandra.

Det mest betydelsefulla inflytandet återfinns i det dagliga arbetet och utgörs av deltagarnas ansvarstagande för sina studier och medverkan i val av problem och metoder, där de egna frågeställningarna ligger till grund för kunskapen. Delaktighet i gruppen och inflytande över problemformuleringarna är en viktig del för att studierna ska kännas meningsfulla.

- Skolan är ett bra exempel på integration och hur det verkligen praktiseras, menar Merima Muharemovic. Vi pratar om samhället och integration på ett annat sätt här, stärkta av varandra frågar vi istället vem det egentligen är som ska integreras och hur. Svenskar från stan borde komma hit till Hammarkullen. Det här är också Sverige! Jag menar, i det här landet lever folk på helt olika sätt och vi pratar inte ens med varandra. Folk borde få veta hur Hammarkullen har förändrats sedan man började placera invandrare här, det finns varken ICA-affär eller bankomat längre. Tack vare engagerade handledare får vi på skolan verktyg för att påverka och förändra. Det här sättet att studera sätter igång många tankar och processer, vi kan inte blunda för verkligheten och för hur det ser ut, och den ilska och frustration vi känner leder till konstruktiv förändring hos oss själva och säkert också i vår omgivning.

Kravet på att vara med och påverka studierna innebär ett ökat ansvar och mer engagemang av deltagarna än en studiesituation där förutsättningarna mer eller mindre är givna. Enligt arbetslagets erfarenhet är tydliga ramar för kursinnehåll, handledning och återkoppling nödvändiga för att motverka frustration och tillkortakommanden. Deltagarnas medverkan i den övergripande planeringen av den egna kursen tjänar flera syften; undervisningen utgår från deltagarnas behov, innehållet är angeläget och relevant och ett demokratiskt arbetssätt etableras. Deltagarinflytande är till en del kopplat till enskilda individer men är i än högre grad kopplat till studiegruppen. Ansvar för gruppens studier ligger på alla deltagare. Kursens strävan är att fördela ansvar och inflytande så jämnt som möjligt.

- Enda nackdelen är att de ofta blir så att de som talar bättre svenska automatiskt blir de som tar större ansvar, säger Nasrin Toufani och menar att handledarna har en viktig roll i att se till att alla deltagare kommer till sin rätt.

I klassråd och kursråd ges ytterligare möjligheter till att praktisera mötesdemokrati. Klassråd genomförs varannan vecka och behandlar frågor som rör kursen. Klassrådet utser representanter till kursrådet, som planerar skolans gemensamma aktiviteter såsom studieresor, stormöten, friluftsdagar, avslutningar och liknande. I samband med en manifestation för flyktigamnesti, arrangerade skolan tillsammans med nätverket Ingen människa är illegal en fest i Hammarkullen.

- Det var så roligt! utbrister Merima. Vi hade fixat ett band som spelade och några hade lagat mat och bakat, och sammanlagt lyckades vi samla in 10 000 kronor till nätverket. Den här typen av aktiviteter är så viktiga för att människor ska kunna mötas, och det är extra speciellt när det händer här i Hammarkullen.

Ett liknande projekt har återigen dragit igång, den här gången för att stödja de människor som drabbats av jordbävningen i Pakistan.

- Självklart finns det mycket av skolans arbetsformer som behöver förbättras och allt är långt ifrån problemfritt.Handledarskapet är en utmaning och det är häftigt att se hur deltagarna utvecklas genom ansvaret för sina studier, och därigenom också för sitt liv, avslutar Alexandra Lange.

Kontaktinformation

Färnebo folkhögskola
Box 23
810 20 Österfärnebo
Telefon: 0291-202 75
Epost:info@farnebo.fhsk.se
Hemsida: www.farnebo.fhsk.se

Göteborgs folkhögskola i Biskopsgården
Mildvädergatan 7
418 33 Göteborg
Telefon: 031 - 547862
E-post: biskopsgarden.fhsk@gbg.fhsk.se
Hemsida: www.gbg.fhsk.se

Folkhögskolan i Angered
Bildning i Angered
Hammarkulletorget 62B
424 35 Hammarkullen
Telefon: 031-331 99 00
E-post: fia@angered.org
Hemsida:www.angered.org

Mångkulturella Finska folkhögskolan
Box 93
424 23 Angered
Telefon: 031 331 50 66
E-post:info@finska.fhsk.se
Hemsida:www.finska.fhsk.se

Nordens Folkhögskola Biskops-Arnö
746 93 Bålsta
Telefon: 0171-522 60
E-post: bosse.johansson@folkbildning.net
www.biskops-arn.se

Kalix- De Hållbara Byarnas Kommun
E-post: per@mangsysslarna.se
Hemsida (med möjlighet att ladda ner Landsbygdsprogrammet samt Händer På Bygden): www.kalixbyar.se

Mora folkhögskola
Mora Folkhögskola
Box 423 792 27 Mora
Telefon: 0250-308 42
E-post: info@mora.fhsk.se
Hemsida: http://web.mora.fhsk.se/skattungbyn_resursbevarande.asp

Kvinnofolkhögskolan
Första Långgatan 28 B
413 27 Göteborg
Telefon: 031-85 94 90
E-post:kvinnofolkhogskolan@kvinno.fhsk.se
Hemsida:www.kvinno.fhsk.se

Fornby folkhögskola
Box 5016
781 05 Borlänge
Telefon: 0243-239550
E-post info@fornby.fhsk.se
bjorn.ericson@dbf.nu
www.fornby.fhsk.se

Vill ni bli medlemmar i Föreningen Offensiv Folkbildning

Föreningen Offensiv folkbildning bildades i Uppsala i april 2003. I den målsättningsparagraf som antogs står att föreningen ska arbeta för att folkbildningen ska ha en offensiv karaktär och aktivt delta i samhällsdebatten samt främja samarbete med rörelser som verkar för ett solidariskt och rättvist samhälle.

Som medlem i föreningar visar ni ert stöd för folkbildningen. Det är viktigt att visa att vi är många om vi ska ha möjlighet till påverkan och förändring. Medlemsavgiften för skolor och avdelningar inom studieförbund är 1 000 kronor per år, för SFHL-avdelningar 300 kronor per år och för enskilda medlemmar 100 kronor per år.

Medlemsavgifterna används för resor till styrelsemöten, för kontaktskapande arbete mellan aktiva folkbildare samt till utskick inför större gemensamma möten.

Vill ni bli medlemmar?

Vid inbetalningen anger ni namn, postadress, telefonnummer samt e-postadress. Märk talongen "medlemskap". Vårt postgironummer är 113 88 62-6.

För er som vill veta mer om Föreningen Offensiv Folkbildning hänvisar vi till Folkbildningsnätet. Gå till diskussioner, vidare till folkbildningsdiskussion och därefter till Offensiv Folkbildning.

Föreningen Offensiv Folkbildning har 13 folkhögskolor och 43 enskilda som medlemmar (2005).

Medlemsskolor i Föreningen Offensiv Folkbildning

Brunnsviks folkhögskola
Folkhögskolan i Angered
Fornby folkhögskola
Färnebo folkhögskola
Glokala Folkhögskolan
Göteborgs folkhögskola
Klarälvdalens folkhögskola
Kvarnby folkhögskola
Malungs folkhögskola
Mångkulturella finska folkhögskolan
Nordens folkhögskola Biskops-Arnö
Skeppsholmens folkhögskola

sågöravi.nu

Goda exempel från folkbildningen

Föreningen Offensiv Folkbildning